

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНСАЛТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

PERSPECTIVES OF CONSULTING ACTIVITY DEVELOPMENT IN UKRAINE BASED ON EUROPEAN EXPERIENCE

У статті проаналізовано стан ринку консалтингових послуг в Україні та узагальнено причини, які негативно впливають на його формування і розвиток. Основними причинами, що гальмують розвиток ринку консалтингових послуг в Україні, є: складна макроекономічна ситуація; непопулярність консалтингових послуг у країні; відсутність методичного забезпечення щодо критеріїв оцінки корисності консалтингу; низька платоспроможність замовників консалтингових послуг тощо. Вмотивовано перспективність розвитку ринку консалтингу в Україні для впровадження науково-технічних та організаційно-економічних інновацій. Використання наукових ідей і передового досвіду на підприємствах, які отримують консультативні послуги, сприятиме економічному зростанню та підвищенню конкурентосдатності не лише цих підприємств, а й відповідних галузей, регіонів та національної економіки у цілому.

Ключові слова: консалтинг, консультування, консалтингова послуга, європейський ринок консалтингових послуг, консалтингова діяльність в Україні.

В статье проанализировано состояние рынка консалтинговых услуг в Украине и обобщены причины, негативно влияющие на его формирование и развитие. Основными причинами, тормозящими развитие рынка консалтинговых услуг в Украине, являются: сложная макроэкономическая ситуация; непопулярность консалтинговых услуг в стране; отсутствие методического обеспечения в части критериев оценки полезности консалтинга; низкая платежеспособность заказчиков консалтинговых услуг и т.д. Мотивирована

перспективность развития рынка консалтинга в Украине для внедрения научно-технических и организационно-экономических инноваций. Использование научных идей и передового опыта на предприятиях, получающих консультативные услуги, будет способствовать экономическому росту и повышению конкурентоспособности не только этих предприятий, но и соответствующих отраслей, регионов и национальной экономики в целом.

Ключевые слова: консалтинг, консультирование, консалтинговая услуга, европейский рынок консалтинговых услуг, консалтинговая деятельность в Украине.

In the article a market of consulting services condition is analyzed in Ukraine. Reasons that negatively influence on his forming and development are generalized. Principal reasons that brake market of consulting services development in Ukraine are defined: difficult macroeconomic situation; the unpopularity of consulting services is in a country; absence of the methodical providing is in relation to the criteria of estimation of consulting utility; subzero solvency of customers of consulting services and others like that. In the article perspective of consulting market development in Ukraine is explained with the aim of introduction of scientific and technical, organizational and economic innovations. Using of scientific ideas and advanced experience on enterprises that get consultative services will assist the economy growing and increase of competitiveness of not only these enterprises but also corresponding industries, regions and national economy on the whole.

Key words: consulting, consulting service, European market of consulting services, consulting activity in Ukraine.

УДК 338.4

Карпенко О.О.

д.е.н., доцент, завідувач кафедри управління та економіки водного транспорту Державний університет інфраструктури та технологій

Постановка проблеми. Консалтингові послуги в Україні здійснюються відносно недавно, але набутий досвід використання таких послуг, які пов'язані, насамперед, із запозиченням досвіду інших країн і залученням інвестицій, довів об'єктивну необхідність подальшого розвитку консалтингової діяльності в країні. Попит на вищевказані послуги зумовлюється тим, що внаслідок глобального та локального зростання комерційної, технологічної та підприємницької активності й пов'язаних із цим проблем в осіб, які здійснюють господарську діяльність, а також в інвесторів усе частіше виникає потреба в проведенні критичної оцінки діяльності підприємств незалежними висококваліфікованими спеціалістами з подальшим отриманням від них рекомендацій і порад із різноманітних питань виробничої діяльності. Така оцінка становить сутність консалтингових послуг, які регламентуються договором консалтингу (договором про надання консалтингових послуг) [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «консалтинг» прийшло до України в 90-ті роки минулого століття з-за кордону під час переходу країни на ринкові механізми економіки. Із цього часу у вітчизняній літературі починається застосування цього поняття у різних варіаціях (табл. 1).

Як видно з таблиці, вітчизняні вчені ототожнюють поняття «консультування» і «консалтинг», тобто діяльність професійних консультантів, у процесі якої клієнту надається допомога у виявленні проблем, їх аналізу, а також рекомендації з їх ефективного вирішення.

Між тим особливості розвитку консалтингу в Україні на основі використання європейського досвіду не отримали належного висвітлення в науковій літературі.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз європейського досвіду у сфері консалтингу та визначення перспектив розвитку ринку консалтингових послуг в Україні.

Таблиця 1

Тлумачення понять «консалтинг» і «консультування» вітчизняними вченими

Визначення поняття «консалтинг»	Визначення поняття «консультування»
Діяльність спеціалізованих компаній із надання інтелектуальних послуг виробникам, продавцям, покупцям (поради і рекомендації) з різноманітних питань виробничої діяльності, фінансів, зовнішньоекономічної діяльності, створення та реєстрації фірм, дослідження і прогнозування ринків товарів і послуг, розроблення бізнес-проектів, маркетингових програм, інноваційної діяльності, пошуку шляхів виходу з кризових ситуацій, підготовки статутних документів у разі створення нових підприємств і організацій тощо [2, с. 824].	Діяльність спеціальних компаній із консультування виробників, продавців, покупців у сфері експертної, технічної та економічної діяльності [5].
Вид інтелектуальної діяльності, основне завдання якої полягає в аналізі, обґрунтуванні перспектив розвитку та використанні науково-технічних та організаційно-економічних інновацій з урахуванням предметної галузі та проблем клієнта [3].	Діяльність спеціальних компаній, що полягає у консультуванні виробників, продавців, покупців із широкого кола питань економіки, фінансів, зовнішньоекономічних зв'язків [6].
Діяльність, яка здійснюється професійними консультантами і спрямована на обслуговування потреб комерційних і некомерційних організацій, фізичних осіб у консультаціях, навчанні, дослідницьких роботах по проблемах їх функціонування і розвитку [4].	Особлива професійна діяльність, що передбачає залучення кваліфікованих фахівців зі спеціальною підготовкою в галузі бухгалтерського обліку, аналізу, контролю, права, управління. [7].

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасна світова економіка характеризується швидкозмінним ринковим середовищем, скороченням життєвого циклу продуктів і послуг, глобалізацією господарських зв'язків на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і постійним пошуком нових можливостей для розвитку підприємств. Через неупинно зростаючу швидкість настання змін у навколишньому середовищі керівникам підприємств стає дедалі складніше силами підприємства генерувати та приймати ефективні та обґрунтовані управлінські рішення, і вони вимушені залучати до процесу управління розвитком підприємств професійних консультантів. Діяльність професійних консультантів – консалтингова діяльність – включає аналіз, обґрунтування перспектив розвитку і використання науково-технічних та організаційно-економічних інновацій з урахуванням відповідної сфери і проблем клієнта, забезпечує розкриття та використання наявних знань у клієнтській організації, сприяє прискоренню впровадження наукових ідей і передового досвіду та нарощенню інтелектуального потенціалу компанії, підвищує її конкурентоздатність. Консалтингова діяльність полягає у консультуванні керівників, управлінців, профільних фахівців із широкого кола питань у сфері фінансової, комерційної, юридичної, технологічної, технічної, експертної діяльності.

Перші консалтингові компанії з'явилися у світі більш ніж 100 років тому. Так, у 1914 р. у США відкрилася фірма з менеджмент-консалтингу «Служба досліджень бізнесу», а в 20–30-х роках ХХ ст. аналогічні організації почали з'являтися в Англії та Німеччині. Пізніше консалтингові компанії поширилися по всій Європі й до середини ХХ ст. досягли ринків Азії, Африки і Латинської Америки [8].

Європейський ринок консалтингу поряд із північноамериканським ринком є найбільшим сегментом світового ринку. Європейська Федерація асоціацій консультантів з економіки й управління (ФЕАКО) дає таке визначення консалтингу: «Менеджмент-консультування полягає у наданні незалежних порад та допомоги з питань управління, включаючи визначення й оцінку проблем і (або) можливостей, рекомендацій відповідних заходів і допомогу в їх реалізації» [9].

У розвинених країнах світу консалтинг у сфері економіки й управління підприємствами являє собою важливий фактор ефективного функціонування та розвитку суб'єктів господарювання і стає все популярнішим. Ускладнення економічних процесів викликало необхідність формування, розвитку, розширення національних та міжнародних ринків консалтингових послуг, що виконують функцію поширення передових технологій і вирішення завдань управління. Так, у 2015 р. обсяг світового ринку становив 245 млрд. дол., наростивши майже 5% порівняно з 2014 р. Лідер галузі – ІТ-консалтинг, обсяг якого в 2015 р. становив 50 млрд. дол. Цей вид консалтингу найбільш популярний у США і у Західній Європі, де звикли орієнтуватися на майбутнє. Водночас у Східній Європі переважає операційний консалтинг, де фірми прагнуть зміцнити позиції на ринку тут і зараз. Швидко зростає оборот ринку консалтингових послуг і в країнах із надвисоким рівнем розвитку економіки – у Японії та Сінгапурі [8].

Характерний для сьогодення стрімкий розвиток ринку консалтингових послуг, удосконалення методології та технологізації консалтингу, розвиток стандартизації якості послуг і зростання матеріально-технічної оснащеності роботи консультантів перетворюють консалтинг на індустрію

світового масштабу. Потенційними споживачами консалтингових послуг виступають будь-які організації, що стикаються з управлінськими проблемами, а продуцентами консалтингового продукту, що визначають пропозицію на консалтинговому ринку, є консалтингові фірми, продуктом виробничої діяльності яких є консультаційні послуги [10].

Виокремлення дефініції «консультаційні послуги» в окрему категорійну одиницю дає змогу окреслювати спрямованість діяльності фірми, що займається наданням відповідних послуг і окреслює поняття як інтелектуальний продукт, який «залишається у володінні клієнта після завершення консультування» [11].

Основні види консалтингових послуг згідно з Європейським класифікатором наведено в табл. 2.

У Європі виділяють такі сервісні напрями консалтингу: «стратегія», «операція», «технологія», «кадри і зміни», «продажі та маркетинг» та «управління фінансами і ризиками» (рис. 1).

Як видно з рис. 1, найбільшу питому вагу у структурі обсягів консалтингу в Європі мають сервісні напрями: «операції», «технологія», «стратегія».

Послуги «операції» пов'язані з інтеграцією бізнес-рішень через реінжиніринг бізнес-процесів (BPR); управління відносинами з клієнтами/постачальниками (CRM); скорочення обігу/скорочення витрат, управління закупівлями та управління ланцюгами постачання, включаючи виробництво, дослідження та розробки (R & D), розроблення продуктів та логістика.

Послуги «технологія» через заходи технологічного характеру допомагають підприємствам-замовникам оцінювати свої ІТ-стратегії для впровадження технологій у бізнес-процеси, підтримки рішень, пов'язаних із плануванням та впровадженням нових технологій для бізнес-додатків, включаючи архітектуру ІТ-мережі та безпеки.

Послуги «стратегія» допомагають компаніям аналізувати та змінювати свої стратегії, вдосконалювати бізнес-операції та оптимізувати їх корпоративне та ділове планування.

Економіка України на нинішньому етапі потребує вирішення низки проблем, пов'язаних із переходом підприємств більшості галузей на інноваційний шлях розвитку для виробництва і реалізації нової технічно досконалої й якісної продукції, яка відповідає запитам і потребам споживачів. У зв'язку із цим сьогодні як ніколи раніше актуалізується потреба у взаємодії українських підприємств із глобальним ринковим середовищем через професійного посередника – консалтингову компанію, причому ефективна реалізація стратегічних перспектив ринку консалтингу України стане можливою, якщо в діяльності вітчизняних компаній буде враховано досвід світових лідерів із консалтингу.

Зародження вітчизняного ринку консалтингу розпочато з часів незалежності. Нині консалтингові послуги в Україні надають: іноземні консалтингові фірми, що працюють із державними структурами з питань оподаткування, бюджетного регулювання, вдосконалення нормативно-правової бази, а також із питань управлінського консультування в пріоритетних галузях народного господарства (енергетиці, транспорті, зв'язку, сільському господарстві тощо); вітчизняні консалтингові фірми, що надають консультаційні послуги за такими напрямами, як бізнес-планування, фінансова оцінка, маркетинг, податкове планування, митне регулювання тощо; наукові установи, університети, центри трансферу знань, що забезпечують зв'язок між виникненням знань та їх використанням у процесі виробництва інновацій, тощо. Але на відміну від країн із розвинутою ринковою економікою, де кон-

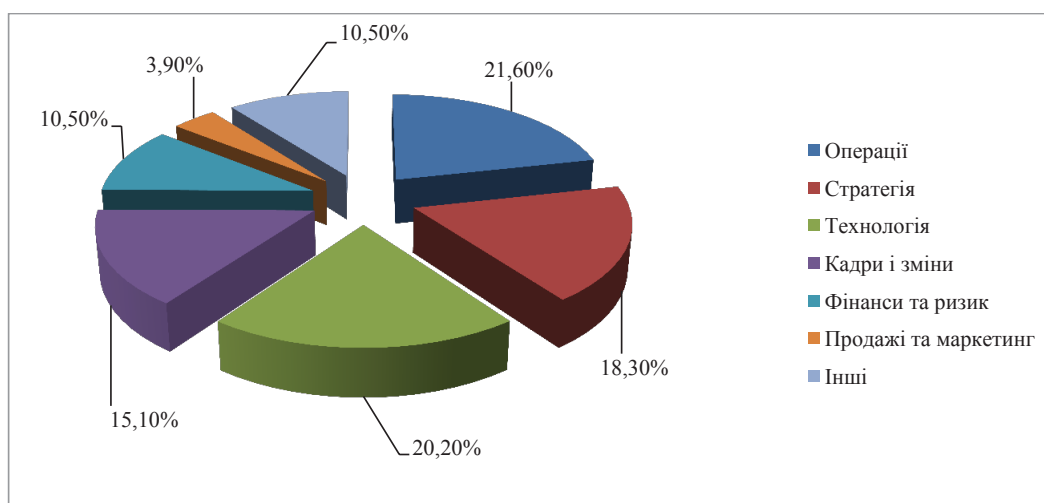


Рис. 1. Розподіл обсягів консалтингу за сервісними напрямами – видами на європейському ринку послуг у 2016р. (за даними 11 країн FEACO)

Джерело: складено за [13]

Таблиця 2

Основні види консалтингових послуг згідно з Європейським класифікатором

Вид послуг	Характеристика
<i>Загальне управління</i>	Визначення ефективності системи управління, оцінка бізнесу, управління нововведеннями, визначення конкурентоспроможності (вивчення кон'юнктури ринку, диверсифікація або становлення нового бізнесу, міжнародне управління, оцінка управління, злиття і придбання, організаційна структура і розвиток, приватизація, управління проектом, управління якістю, реінжиніринг, дослідження і розвиток, стратегічне планування, бенчмаркінг, пошук партнерів, внутрішній менеджмент, управління експортом та імпортом, кризове управління).
<i>Адміністрування</i>	Аналіз документообігу, розміщення або переміщення відділів, управління офісом, організація і методи управління, регулювання ризику, гарантії безпеки, планування робочих приміщень та їх оснащення.
<i>Фінансове управління</i>	Системи обліку, оцінка капітальних витрат, оборот фірми, зниження собівартості, неплатоспроможність (банкрутство), збільшення прибутку, збільшення доходів, оподаткування, фінансові резерви.
<i>Управління кадрами</i>	Професійний рух і скорочення штатів, культура корпорації, рівні можливості, пошук кадрів, відбір кадрів, здоров'я і безпека, програми заохочення, внутрішні зв'язки, оцінка робіт, трудові угоди і зайнятість, навчання менеджменту, планування робочої сили, мотивація, пенсії, аналіз функціонування, психологічна оцінка, винагорода, підвищення кваліфікації працівників, вирішення конфліктів, тренінг.
<i>Маркетинг</i>	Реклама і сприяння збуту, корпоративний образ та відносини з громадськістю, дослідження ринку, післяпродажне обслуговування замовників, дизайн, прямиий маркетинг, міжнародний маркетинг, стратегія маркетингу, розроблення нової продукції, ціноутворення, роздрібний продаж і дилерство, управління збутом, навчання збуту, соціально-економічні дослідження і прогнозування.
<i>Виробництво</i>	Автоматизація, використання устаткування і його технічне обслуговування, промисловий інжиніринг, переробка матеріалів, регулювання внутрішнього розподілу матеріалів, упакування, схема організації робіт на підприємстві, конструювання й удосконалення продукції, управління виробництвом, планування і контроль над виробництвом, підвищення продуктивності, закупівлі, контроль якості, управління запасами, ергономіка, управління матеріалами.
<i>Інформаційна технологія</i>	Системи автоматизованого проектування й автоматизовані системи управління, застосування комп'ютерів в аудиті та оцінці, електронна видавнича діяльність, інформаційно-пошукові системи, адміністративні інформаційні системи, проектування і розроблення систем, вибір і установка систем, внутрішній аудит інформаційних систем, відновлення інформаційних систем.
<i>Спеціалізовані послуги</i>	Різні види рекомендацій, які відрізняються від вищевикладених за методами, за об'єктами чи за характером впроваджуваних знань: навчальне консультування, консалтинг з управління електроенергетикою, інженерний консалтинг, екологічний консалтинг, інформаційний консалтинг, юридичний консалтинг, консалтинг з управління розподілом матеріалів і матеріально-технічним постачанням, консалтинг у державному секторі бізнесу, консалтинг із телекомунікацій.

Джерело: складено на основі [12]

сультаційне співробітництво користується високим попитом, в Україні консалтинг застосовувався досі лише епізодично (частіше для подолання наявних кризових ситуацій, а не для запобігання їм), і повномасштабне становлення ринку консалтингу потребує часу і чималих зусиль.

Найбільшим регіональним ринком консультативних послуг в Україні є місто Київ і Київська область, що займають близько 86,7% ринку (за обсягом доходу). Станом на кінець квітня 2017 р. консалтингові послуги в Україні надавали понад 5 тис. компаній і приблизно половина з них була зареєстрована в столичному регіоні.

Аналіз обсягу ринку консалтингу показав зниження споживання консультативних послуг із \$490 млн. у 2014 р. до \$437 млн. у 2016 р., на що значною мірою вплинула ситуація, яка склалася в Україні, у тому числі внаслідок військових дій на сході країни. На думку розробників дослідження, відновлення ринку почнеться в 2018 р. та продовжуватиметься протягом наступних чотирьох років [14].

Основними причинами, які негативно впливають на формування ринку консалтингу України, є: складна макроекономічна ситуація; непопулярність консалтингових послуг у країні; відсутність законодавчої бази щодо консалтингової діяльності; відсутність методичного забезпечення щодо критеріїв оцінки корисності консалтингу; зниження ділової активності підприємств; низька платоспроможність замовників консалтингових послуг; низький відсоток гарантій конкретних результатів і позитивного ефекту від консультування; відсутність досвіду у підприємств щодо роботи з професійними консультантами тощо.

Незважаючи на вищезазначені проблеми, розвиток консалтингу в Україні має реальні перспективи. Поступове збільшення попиту на послуги консалтингових організацій очікується найближчим часом у міру готовності як консалтингових фірм, так і замовників їх послуг до нововведень, пошуку нових продуктів і ринків, засвоєння й упровадження перевіреного часом світового досвіду.

Висновки з проведеного дослідження. З вищенаведеного випливає, що, як і в усьому світі, консалтинг в Україні є необхідним для забезпечення ефективності управління підприємством і підвищення його конкурентоспроможності на ринку через застосування новітніх технологій. Розвиток консалтингу в Україні буде успішним, перш за все, за умови поліпшення макроекономічної ситуації, усвідомлення підприємствами економічної вигоди від взаємодії з консалтинговими компаніями, зростання популярності консалтингових послуг, підвищення довіри до очікуваних результатів консалтингової діяльності, поліпшення платоспроможності підприємств – замовників консалтингового обслуговування.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розроблення рекомендацій щодо забезпечення розвитку консалтингових послуг в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шаркова Г.Ю. Договір консалтингу: автореф. дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.
2. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / Гол. редкол. С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Академія, 2000. Т. 1. 864 с.
3. Верніков Г.Г. Консалтинг. URL: <http://www.cfin/consulting/vernico/ru>.
4. Осадько О.Ю. Технології психологічного консультування (збірка праць). К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.
5. Касич А.О., Гноєва І.М. Особливості розвитку аудиторських послуг в Україні та концептуальні підходи до їх класифікації. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
6. Садовська І.Б. Бухгалтерський облік: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2013. 688 с.
7. Бухгалтерський облік: загальна теорія: навч. посіб. / Ю.С. Серпенінова, С.М. Гольцова, І.О. Макаренко; за заг. ред. Ю.С. Серпенінової. Суми: Університетська книга, 2015. 336 с.
8. Консалтинговые услуги: от классификации до анализа рынка. URL: <https://www.kp.ru/guide/konsaltingovye-uslugi.html>.
9. Трофимова О.К. Анализ рынка консалтинговых услуг за рубежом. URL: www.cfin.ru/consulting/mkintro-10.shtml.
10. Консалтингове забезпечення управлінських економіко-екологічних рішень на регіональному рівні: монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. А.І. Ковальова. Одеса: Гуляєва В.М., 2017. 190 с.
11. Консультативні послуги як джерело інформації. URL: <http://helpiks.org/5-89119.html>.
12. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко; 2-е вид., випр. та доп. Львів: Центр Європи, 1997. 576 с.
13. FEACO annual survey of the European MC market. URL: <http://www.feaco.org/sites/default/files/sitepagefiles/Feaco%20Survey.2016-2017.pdf>.
14. Відновлення ринку консалтингу почнеться вже в 2018 році. URL: <http://n-auditor.com.ua/uk/novini/finansii/item/66877-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%B0%D0%BB%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D1%83-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B5%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F-%D0%B2%D0%B6%D0%B5-%D0%B2-2018-%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%96.html>.